

Kerk en evenement

Verslag van de voorjaarsconferentie Beraad Grote Steden

20 maart 2015 in het Landelijk Dienstencentrum in Utrecht

1. Thema

Events in je wijk, wat heb je eraan? Die vraag stond centraal op de voorjaarsconferentie van het Beraad Grote Steden. Hoe inspirerend zijn events – voor buitenstaanders, voor jezelf? Wie bereik je ermee? Is er werkelijk sprake van een nieuwe ontwikkeling, of vooral van tijdelijk kopieergedrag? Zijn events een kansrijke vorm van missionaire presentie, of een zoveelste wanhoopspoging om de mensen de kerk weer in te krijgen (en te laten zien dat we echt wel leuk zijn)? Zijn events van waarde voor eigen gemeente, of zijn ze vooral iets ‘wat ook nog moet’?

Natuurlijk zijn dit geen vragen die alleen grote steden aangaan. Ook in kleinere plaatsen worden, met minstens zoveel enthousiasme, events georganiseerd. Een specifieke grote-steden-vraag is of ‘het event’ (in alle variatie) een ‘format’ is om de creativiteit en spiritualiteit van de stad aan te boren. Of anders geformuleerd: kunnen kerken door middel van events betekenisvolle ruimtes creëren waarin mensen, al is het voor even, God op het spoor komen middenin het lawaai en de anonimiteit van de stad?

2. De opzet van de middag

Na de inleiding van dagvoorzitter Bram Schriever (bestuurslid van het BGS) volgde de hoofdlezing van dr. Ronelle Sonnenberg, predikant in Alphen aan de Rijn. Onlangs promoveerde zij op een onderzoek naar jongeren en events. Nadrukkelijk stelde ze ook de *theologische* vraag naar de relevantie en inhoud van events. De vraag naar God dus.

Vervolgens werden de vragen die Sonnenberg had opgeworpen verder uitgewerkt in vier workshops:

- (1) ‘De preek van de leek’ (o.l.v. initiatiefnemer Henk Leegte, predikant van de Doopsgezinde Gemeente Amsterdam): *wat gebeurt er als de bijbel wordt gelezen door de ogen van een cultureel publieke figuur?*
- (2) ‘Feest van de Geest’ (o.l.v. Eveline Bersma, die dit event organiseert in en rond Gouda): *wat gebeurt er als je als kerken een platform biedt aan kunstenaars en hen in gesprek laat gaan met je predikant en je kerkgebouw om speciaal voor jouw kerkplek een kunstwerk te maken?*
- (3) ‘Kerkennacht’ (o.l.v. Bert Kuijpers – die dit tweejaarlijkse event naar Nederland haalde – en Margriet Quarles van Ufford): *wat gebeurt er als je op de langste dag van het jaar als kerken samen je deuren opent en mensen laat proeven van jouw religieuze traditie en cultureel erfgoed?*

- (4) ‘Nacht van de Hoop’, een Haags event in de nacht voor Pasen, gericht op zinzoekende twintigers en dertigers (o.l.v. Dorinde IJdo, jeugdwerker bij STEK en organisator van dit event): *wat gebeurt er als je insteekt bij het oude liturgische ritueel van de nachtwake en daar niet alleen vóór maar vooral ook mét zinzoekers uit je stad invulling aan geeft?*

Hans van Ark (programmamanager Missionair Werk en Kerkgroei) sloot af met een aantal bespiegelingen waarmee hij het belang van events voor de kerk onderstreepte.

3. Motieven en kansen

Waarom zou je, als kerken in de stad, naast alles wat je al doet ook events organiseren? In de loop van de middag kwamen een aantal motieven aan de orde:

a. Zichtbaar willen zijn en positieve beeldvorming

Er is, stelde Ronelle Sonnenberg, in kerken een breed gedeeld verlangen naar erkenning door de samenleving, gekoppeld aan een positieve bijstelling van de beeldvorming. Een belangrijk doel van het Feest van de Geest bijvoorbeeld is het positief naar buiten treden van de kerk in de eigen buurt. Het verlangen naar erkenning merk je ook onder jongeren. Het is typerend dat op het Flevo-festival van een artiest wordt gezegd dat hij ‘niet alleen op christelijke podia speelt’. Veel events van lokale kerken hebben de intentie dat de eigen jongeren hun buitenkerkelijke vrienden mee moeten ‘durven’ nemen. De opkomst van kerkelijke events zegt dus ook iets over het zoeken van kerkleden naar een relevante identiteit.

b. Er zelf energie uit halen

Grootschalige events kunnen, in de woorden van Hans van Ark, ‘een boost geven aan je eigen geloof’. Je haalt er energie uit, doordat het leuk en enerverend is, en doordat je het samen doet, ook samen met andere kerken. Wijkgemeentes kunnen opveren door de creativiteit en het enthousiasme die loskomen. De kunstwerken van het Feest van de Geest krijgen bewust ook een plaats in zondagse vieringen.

Als het niet meer bruist en de vermoeidheid toeslaat, is dat een teken om ermee te stoppen (Sonnenberg verbond dat, met Noordmans, theologisch aan de werking van de Geest: ‘gestalten van de Geest’ kunnen na verloop van tijd ook weer worden afgebroken).

Henk Leegte vertelde dat hoe zijn doopsgezinde gemeente door de Preek van de Leek ook ‘blijer werd met zichzelf’, door de positieve respons van de ‘lekenprekers’ en de mensen die erop af komen. We zitten als kerk nog steeds in de marge, maar mensen binnen en buiten de kerk ervaren dat ze echt niet zoveel van elkaar verschillen, dat hun vragen vaak overeenkomen en dat een event als de Preek van de Leek een manier is om die vragen ook eens te stellen vanuit de context van de ander (opiniemakers moeten hun boodschap ineens brengen in het ‘format’ van een kerkdienst, wat meer vereist dan ze vooraf vaak dachten, en vinden het meestal een verrijking om hun eigen ervaringen te verbinden met Bijbelverhalen).

c. *Hoop op nieuwe leden (of mensen die de kerk opnieuw ontdekken)*

Vaak hebben organisatoren van kerkelijke events stilletjes de hoop dat deelnemers ook de weg (terug-) vinden naar de wekelijkse kerkdienst. Een verborgen ledenwervingsagenda, hoe impliciet ook, verdraagt zich vaak niet met het karakter van de events. De Nacht van de Hoop bijvoorbeeld probeert bewust om buiten de kerkmuren naar nieuwe wegen te zoeken en mag daarom niet belast worden met het binnenkerkelijke verwachtingspatroon dat het geldt dat hierin wordt geïnvesteerd nieuwe leden oplevert (iets wat steeds opnieuw aan de kerkelijke achterban wordt duidelijk gemaakt).

d. *Missionair verlangen en de werking van de Geest*

Voor Sonnenberg is het event ‘symbool van missionaire hoop’. Events zijn een kans om mensen iets te laten zien van de hoop en de vreugde die in je leeft. Dat zit soms ook al in de voorbereiding. Wie voorgaat bij de Preek van de Leek, krijgt eerst ‘privé-catechisatie’ van één van de organiserende predikanten. Kunstenaars van het Feest van de Geest gaan in gesprek met predikanten. Ze vertellen elkaar over hun bezieling.

Onderzoek onder bezoekers van de Kerkennacht geeft aan dat een event als dit zeker niet alleen een binnenkerkelijk feestje is. Ook voor niet-kerkelijke bezoekers is het element ‘bezinning’ het belangrijkste. Kennelijk bieden events, in Sonnenbergs woorden, een mogelijkheid om ‘gedeelde, betekenisvolle ervaringen’ te genereren, in een apart gezette tijd en plaats. Zo vertelde Dorinde IJdo hoe belangrijk het is dat de Nacht van de Hoop gezamenlijk wordt voorbereid, mét zinzokende jongeren voor wie het programma bedoeld is. Doordat de Nacht vorm krijgt in dit intensieve voorbereidingsproces krijgen bezoekers het idee: hier doe ik er toe, hier wordt aangesloten bij mijn vragen.

Juist onze netwerksamenleving, waarin grenzen steeds vloeibaarder worden, biedt hiertoe kansen. Sonnenberg verwees naar de Amerikaanse historicus Daniel Boorstin, die in de jaren zestig het doel van events omschreef als het ‘programmeren van onze ervaring’. Sonnenberg gaat hierin mee, maar duidde dit minder negatief dan Boorstin, die vooral de onechtheid benadrukte (hij sprak van *pseudo-events*, omdat events bewust gepland zijn en bedoeld zijn om ‘in beeld’ te komen; niet ‘echt’ zijn is het belangrijkste, maar de mogelijkheid om aandacht te krijgen). In onze tijd is die grens tussen echt en onecht vloeibaar geworden, net als de grens tussen kerk en cultuur, tussen profaan en sacraal, tussen binnen en buiten de kerk, tussen ‘toerist’ en ‘pelgrim’, tussen traditie en eigentijds.

Theologisch, stelde Sonnenberg voor, kunnen we inzetten bij de werking van de Geest in de wereld. In onze tijd van fluïde grenzen kunnen we beter uit de voeten met het beeld dat God immanent aanwezig is in schepping en cultuur en zich daarin ook openbaart, dan met een sterk transcendent Godsbeeld waarin God vooral de ‘ganz Andere’ is. Dat laatste veronderstelt een te scherpe scheiding tussen God, kerk en wereld, waardoor het moeilijk wordt om de ‘geprogrammeerde ervaring’ bij events ook theologisch te duiden. Sonnenberg koppelde hier wel meteen een waarschuwing aan. Het mag niet te eenzijdig en te oppervlakkig worden. We moeten de evenementalisering wel blijven ‘toetsen aan het Woord’. Daarmee bedoelde ze ‘dat we ruimte moeten hou-

den voor een God die in onze werkelijkheid kan inbreken en ook onze event-cultuur onder kritiek stelt' (waar we te veel het succes zoeken en alleen in beeld willen komen, waar 'echt' te veel wordt verdrongen door 'nieuw', waar de verbinding met de gemarginaliseerd ontbreekt, of waar de spanning tussen God en cultuur buiten beeld blijft).

e. *Het vieren van de oecumene*

Bert Kuipers gaf aan hoe belangrijk alleen al de *voorbereiding* van het event Kerkennacht is. Als kerken vind je elkaar opeens, over grenzen heen die onoverkoombaar leken.

4. Valkuilen en dilemma's

a. *Vorm en inhoud*

'Positieve beeldvorming' is een belangrijk motief voor het organiseren van events. Daar zit ook een valkuil. Zoals Sonnenberg het uitdrukte: hoe verdraagt het oppoetsen van je imago en hip willen zijn zich met 'de zwakte van het kruis'? Zelf refereerde ze aan een ervaring met paaszaterdag in haar vorige gemeente. Ze wilde jongeren meenemen in de liturgische setting van een dodenwake en in het specifieke verhaal van Christus' dood en opstanding, maar tegelijk moest het aantrekkelijk en laagdrempelig zijn ('met lekkere tomatensoep'), zodat buitenkerkelijke vrienden ook even konden komen binnenwaaien. Vorm en inhoud komen zo op gespannen voet te staan (iemand merkte op dat de paaswake nu juist iets is voor 'gevorderden').

In de workshop Feest van de Geest werd verteld hoe de werelden van kerk en kunst elkaar ontmoeten. De kunstenaar maakt een kunstwerk speciaal voor een kerkgebouw, dat ook een plaats krijgt in vieringen. Maar mag het dan ook wrijven? Durf je ook de confrontatie aan? Is er ruimte voor rauwe, misschien wel choquerende kunst?

b. *Kost en baat?*

Natuurlijk kunnen lokale kerken niet tippen aan grootschalige landelijke events als *The Passion*. De vraag is wel of het succes van events niet juist sterk afhangt van de kwaliteit en de p.r – en dus vaak van een groot budget. Dorinde IJdo maakte in haar workshop veel enthousiasme los voor een eigen 'nacht van de hoop', maar er rezen ook veel twijfels toen ze aangaf dat ze drie maanden lang ongeveer 30 uur per week met dit event bezig is en dat de kosten oplopen tot 30.000 euro. Kan het ook echt eenvoudiger en goedkoper zonder dat je inboet op de kwaliteit?

c. *Het event – maar daarna?*

Events mogen niet belast worden met de verwachting dat het kerkleden oplevert. Als organisatie hoop je natuurlijk wel dat jouw event, zoals dagvoorzitter Bram Schiever het uitdrukte, meer is dan een vuurpijl die even oplicht en dan weer uitdooft. Waarin zit dan dat 'meer'? Zowel de Nacht

van de Hoop als de Kerkennacht proberen via het event ook een netwerk op te bouwen, vooral via de sociale media. Maar hoe gebruik je dat netwerk vervolgens? En waarvoor? En in hoeverre hangt het aan één persoon?

d. Wederkerigheid

Voor alle gepresenteerde events is wederkerigheid een belangrijk uitgangspunt. De Nacht van de Hoop ontwikkelt het programma met jongeren uit de doelgroep, de Preek van de Leek geeft een podium aan het geluid van de ander, zij het in de kaders van een kerkdienst, zodat er sprake is wederzijdse vervreemding en herkenning; de Kerkennacht heeft dit jaar als thema 'binnenstebuiten', wat niet alleen aangeeft dat deelnemende naar buiten willen treden, maar ook dat ze 'buiten' naar binnen willen halen; het Feest van de Geest biedt een platform voor de bezieling van kunstenaars en zoekt door het contact met het kerkgebouw en de predikant bewust de wederkerigheid.

Sonnenberg benadrukte het missionaire, theologische belang van die wederkerigheid. Events bieden een kans om te getuigen van de hoop die in je is, maar dat getuigen is niet alleen een kwestie van 'zenden', maar juist ook van 'ontvangen'. Alleen als je daarvoor openstaat, kan er bij events werkelijk iets 'echts' gebeuren. Het risico is dat die wederkerigheid naar de achtergrond verdwijnt, bijvoorbeeld omdat je te veel bezig bent met zelf 'in beeld komen'.

Hans van Ark beklemtoonde in zijn afsluiting ook dat het vooral gaat om *luisteren*. Hij verwoordde het zo: 'willen we laten zien hoe 'cool' wij zijn (dus kom toch alsjeblieft...), of willen we laten zien hoe 'cool' zij zijn.'